

RECENZIJOS

**DAINIUS ELERTAS. KOPGALIS.
KLAIPĖDA: LIBRA MEMELENIS, 2002. 80 PSL.**

Julius Žukas

2002 m. pasirodžiusi Dainiaus Elerto studija *Kopgalis* pratęsia gerą klaipėdiškės leidyklos *Libra Memelensis* tradiciją remti ir publikuoti Klaipėdos miesto ir krašto praeičiai skirtus leidinius. Šiuo atveju skaitytojui suteikiama galimybė susipažinti su pačioje Nerijos pabaigoje esančio Kopgalio istorija. Reikia pritarti autoriaus nuomonei, jog *Kopgalio praeitis skendi rūke* (p. 5). Ši vietovė yra mažai žinoma netgi daugeliui klaipėdiečių. D. Elertas pirmasis istoriografijoje ryžosi pateikti kompleksinę Kopgalio istorinės raidos panoramą. Pratarmėje autorius nurodo pagrindines tiek pačios gyvenvietės, tiek jos atminimo sunykimo priežastis: po Antrojo pasaulinio karo neliko vietinių gyventojų, o pati vietovė 1945 – 1990 m. buvo tapusi uždara pasienio zona, kurioje šeiminkavo sovietinė pasienio kariuomenė (p. 5). Ši aplinkybė paaiškina iš pirmo žvilgsnio paradoksalų dalyką, jog mažiausiai ištirta yra pati jauniausia – sovietinė – Kopgalio istorijos atkarpa. Pati tema vystoma logiškai ir nuosekliai, stengiasi kruopščiai ir kvalifikuotai nušviesti visus Kopgalio istorinės raidos aspektus. Aptarus vietovės geologinę raidą bei vietovardžio etimologiją (p. 9–12), toliau nagrinėjami Kopgalio hidrotechninių įrenginių (p. 13–29), Kopgalio forto (p. 30–45) ir pačios gyvenvietės bei jos apylinkių (p. 46–77) atsiradimo ir plėtros klausimai. Pasistengta apžvelgti ir ištirti visus – net ir mažiausiai žinomus – Kopgalio objektus (poskyriai *Semaforas*, *Karantino stotis*, *Gelbėjimo stotis* ir kt.). Reikia pritarti autoriaus išvadai, kad Kopgalio gyvenvietės atsiradimą sąlygojo Klaipėdos uosto poreikiai (p. 46).

Didžiausią D. Elerto studijos vertę sudaro pirmąkart panaudoti autentiški XVIII – XIX a. archyviniai dokumentai. Šių anksčiau Merzeburge saugotų (dabar laikomi Slaptajame valstybiniame Prūsijos kultūros paveldo archyve Berlyne/Daleme) dokumentų fotokopijas sovietmečiu sugebėjo parvežti į Lietuvos jūrų muziejų ilgametis jo direktorius Aloyzas Každailis. Dokumentų analizė įgalino autorių detaliai aptarti Kopgalio hidrotechninių įrenginių, apželdinimo darbų bei forto atsiradimo klausimus. Apskritai D. Elertas surinko ir kruopščiai išnagrinėjo praktiškai visą šiuo metu Klaipėdoje esančią istorinę medžiagą, susijusią su Kopgalio praeitimi. Belieka pritarti jo apgailėstavimui neturėjus galimybių susipažinti su kitų šalies archyvų bei bibliotekų fondais (p. 5). Šia prasme ateičiai egzistuoja gražus rezervas papildyti ir išplėtoti atskirų temos aspektų analizę.

Recenzento pareiga taip pat yra iškelti pastebėtas klaidas ir trūkumus. Laimei, šiuo atveju užduotis yra daug lengvesnė. Dalykiniu atžvilgiu jokių pastabų nėra: autoriaus tyrimo metodai, teiginiai ir išvados yra kvalifikuoti ir nekelia didesnių abejonių. Bendrą gerą įspūdį šiek tiek gadina tik kai kurie techninio pobūdžio „nesklandumai“. Visų pirma tai pasakytina apie gausias klaidas vokiškų vardų bei šaltinių ir literatūros pavadinimų rašyboje. Šios klaidos kartojasi praktiškai visur, kur tekste vartojami vokiški užrašai. Apskritai su vokiškų pavadinimų rašyba ar netgi vertimu iš vokiečių kalbos susijusios klaidos lyg ir tampa negera klaipėdiečių istorikų tradicija. Priežastis to, matyt, yra ne tiek silpnas vokiečių kalbos mokėjimas, kiek leidybai parengtų rankraščių mokslinio redagavimo ar recenzavimo trūkumas. Suprantama, istorinės literatūros leidimas toli gražu nėra

pats pelningiausias užsiėmimas. Leidyklos taupo, autoriai tuo labiau neturi iš ko samdytis recenzentų, o nukenčia tekstas.

Kitas dalykas, krentantis į akis perskaičius tekstą, yra santrumpų ir terminų žodynelio trūkumas. Pvz., jau teksto pradžioje (p. 9) prasideda nuorodos į publikacijas santrumpa *M. D.* užšifruotame periodiniame leidinyje. Mums aišku, kad omenyje turimas šiuo metu Oldenburge leidžiamas mėnraštis *Memeler Dampfboot*, bet paprastam skaitytojui tai paaiškinama tik p. 40. Panašus atvejis pasikartoja p. 13, kur kalbant apie įrenginių darbų sąmatą nelogiškoje stiliaus požiūriu sakinio vietoje atsidūrė skliausteliai su paslaptinga santrumpa *Rthl. gr.* Specialistui aišku, kad kalbama apie reichstalerius ir grašius, tačiau paprastam skaitytojui tai nemenkas galvosūkis. Aprašant Koppalio hidrotechninių įrenginių bei forto istorinę raidą, gausu specifinių terminų bei senovinių matų, įstaigų ir kt. pavadinimų (*pakverkas, blokhauzas, fašina, rykštė, pėda, glasis, kaponiras, lastas, kamara, regimentas* ir kt.). Dalies jų prasmė ir reikšmė nurodyta, dalies – ne. Suprantama, praktiškai vargu ar įmanoma visais atvejais rasti tinkamą lietuvišką atitikmenį ar tiksliai nusakyti termino reikšmę (tuo labiau kad daugelio jų – ypač įvairių matų vienetų – prasmė kito ar apskritai nebuvo unifikuota). Pvz., ilgio mato *pėda* (vok. *Fuß*) reikšmė nurodyta (p. 13), o kiek vėliau (p. 16) minimo didesnio ilgio mato *rykštė* (vok. *Rute*) reikšmė neaparta. Šiuo konkrečiu atveju skaitytojui lieka neaišku, ar 35 rykštės yra didelis ar mažas atstumas (tiesa, p. 24 nurodomas ploto mato – kvadratinės rykštės – dydis). Nesileisdami į didesnius istorinius ekskursus pažymėsime, kad Ordino, vėliau Prūsijos, valstybėje matų vienetų dydžiai kito, o XVIII a. antrojoje pusėje Prūsijos karalystėje įsigalėjo naujoviška (Reinlando pėdos pagrindu) 0,313853 m ilgio pėda bei 3,766242 m ilgio rykštė. Autorius taip pat mini (p. 14) senovinį svorio ir talpos matą *lastas* (vok. *Last*). Čia būtų užtekę nurodyti apytikrį dydį (šiuo atveju – apie 2 t), nes vienu metu skirtingose vietovėse buvo naudojami skirtingo dydžio lastai (vien Hanzos ūkinėje erdvėje būta Liubeko, Dancigo, Prūsijos, Hanzos, Hamburgo ir kt. lastų), kurie, be to, dar skyrėsi pagal prekių rūšis (t.y. silkių lastas nebuvo lygus javų lastui) ir t.t.¹ Kelia abejonių archajiško termino *kamara* (vok. *Kammer*) vartojimas (p. 14, 16, 26), galintis suklaidinti ne itin išprususį skaitytoją – galbūt geriau tiktų A. Matulevičiaus vartojami *vadyba* arba *rūmai*.² Vietoje *regimentas* (p. 34, 36) paprasčiau būtų rašyti *pulkas*, o mišlingasis *pėstininkų šansas* (p. 32) galėjo būti paprasčiausiai pavadintas apkasu ar pylimu (vok. *Schanze*). Galiausiai dar reikia pažymėti silpnoką teksto redakciją, nes praktiškai kiekviename puslapyje pasitaiko stiliaus ir ypač skyrybos klaidų. Pastaruoju atveju tipiškas būtų sakinytis: *Kelias vedęs į vyrų pliažą kaimo dalį dalijo į vakarinę ir rytinę dalis* (p. 62).

Minėti neesminiai trūkumai jokia būdu nemažina D. Elerto atlikto darbo vertės, tad belieka laukti naujų autoriaus publikacijų.

¹ *Brockhaus' Konversations-Lexikon*. Bd. 10. Leipzig, Berlin und Wien, 1898. S. 990; Ivinskis Z. *Lietuvos prekyba su Prūsais*. Kaunas, 1934. P. 127; Kirby D. *Šiaurės Europa ankstyvaisiais naujaisiais amžiais: Baltijos šalys 1492–1772 metais*. Vilnius, 2000. P. 26; Willoweit G. *Wirtschaftsgeschichte des Memelgebiets*. Bd. I. Marburg/Lahn, 1969. S. 257; Wolf T. *Tragfähigkeiten, Ladungen und Maße im Schiffsverkehr der Hanse vornehmlich im Spiegel Revaler Quellen*. Köln, Wien, 1986 (*Quellen und Darstellungen zur Hansischen Geschichte. Neue Folge. Bd. XXXI*). S. 13, 25, 34, 68–69.

² Matulevičius A. *Mažoji Lietuva XVIII amžiuje: lietuvių tautinė padėtis*. Vilnius, 1989. P. 51; Matulevičius A. Prūsai, lietuviai, vokiečiai ir lenkai Prūsijoje. *Lietuvininukų žemė*. Kaunas, 1995. P. 132, 134.